

BAZI PİYASA EKONOMİSİ UYGULAMALARI: TÜRKİYE, ESKİ SOVYETLER BİRLİĞİ VE DOĞU AVRUPA

Dr. Feyza Atabek GÜNEŞ
İ. Ü. İktisat Fakültesi
İktisat Teorisi Öğretim Görevlisi

Piyasa ekonomisi, ekonomi modellerinin en eskilerinden biridir. Piyasa ekonomisi modeline esas olan fiyat mekanizması fiyat sistemine bağlıdır. Yani fiyatlarla yönlendirme, yönlendirme sistemi. Fiyatlar, üretici, satıcı ve alıcının kararları sonucu, arz ve talebe göre serbestçe belirlenir. Bu şekilde oluşan fiyatlar arz ve talep ilişkilerini, ekonomideki kıtlık ve bollukları gösterir. Fiyat ekonominin durumunu gösteren önemli bir bilgi kaynağıdır. Burada mal ve hizmet fiyatı yanında ücret, kira ve döviz kuru da fiyatlar sisteminin içindedir.

Piyasa ekonomilerinde ekonominin dışı açık olması gerekir⁽¹⁾. Dış ticaret ve döviz işlemlerinde serbesti asıldır⁽²⁾.

Özel mülkiyet hakkı dolayısıyla ekonomik kaynaklara sahip olma hakkı ve bunun bir parçası olarak özel sektörün esas alınması piyasa mekanizması sisteminin özünü meydana getirir. Sistemin gerektirdiği temel şartlardan biri de

(1) Ahmet Kılıçbay, Değişen Dünyada Türk Ekonomisi, İstanbul, Cem Yayınevi, 1993, s. 125, 165; TÜSİAD, Piyasa Ekonomisi ve Türkiye Uygulaması, İstanbul, 1987, s. 5.

(2) Mükerrrem Hiç, Gelişme Stratejileri ve Makro Ekonomik Politikalar, Piyasa Ekonomisi, Felsefesi, Temel Kuralları ve Uygulaması, 3. İzmir İktisat Kongresi, Tebliğler, C. 1, s. 1.

ekonominin çeşitli alanlarında serbest rekabet mekanizmasının sağlanması ve piyasanın şeffaflığıdır. Modelin temel özelliği rekabet; kalite ve fiyatın uyumuna dayanır.

Serbest piyasa modelinin iyi işlemesi için gerekli ekonomi politikalarından en önemlisi fiyatların serbestçe oluşması, başka bir deyişle fiyatlara müdahalenin olmamasıdır. Ancak, kamu sektörünün ürettiği elektrik, kömür, demir, çelik, petrol gibi mallarla, haberleşme ve bazı küle ulaşım hizmetlerinin fiyatları devlet tarafından belirlenir.

Serbest piyasa düzeninin işlerliği için kamu üretim ve yatırımlarının asgari düzeye indirilmesi ve alt-yapı alanları ile sınırlandırılması gerekir. Ekonomik sübvansiyonlar serbest rekabet düzenini aksatır, bu nedenle sübvansiyonlar azaltılmalıdır. Devlet, özel kesimin üretim ve faaliyet alanlarına ve yatırım ve üretim kararlarına müdahale etmemelidir. Fiyat mekanizmasının işletilebilmesi için denge döviz kuru politikalarının uygulanması, ithalat ve ihracat yasaklarının olmaması, gümrük vergilerinin düşürülmesi gerekir.

Belirli bir kalkınma ve sanayileşme aşamasına ulaşamamış ekonomilerde fiyat mekanizmasının işletilebilmesi ve bunun sonucunda etkiü bir piyasa mekanizması sağlanabilmesi mümkün değildir. Ekonominin dış piyasalardaki rekabet gücü kalkınma ve sanayileşmede belirli bir düzeye ulaşılıp ulaşılmadığının en önemli ölçüsüdür⁽³⁾. Bir ekonominin dış rekabet gücünü belirleyen iki temel unsurdan birincisi üretimde verimlilik ve bunun sonucu düşük maliyet, ikincisi üretimde daha yüksek kalitedir⁽⁴⁾.

Serbest rekabet sistemi sanayi ve hizmetler sektörlerinde iyi sonuçlar vermekle birlikte tarım sektörü için aynı şeyi söyleyemeyiz. Sanayi ve hizmetler sektörü fiyat mekanizmasına uyum sağlayabilmekte, tarım sektörü ise uyum sağlayamamaktadır. Ancak, gelişmiş ülkelerde tarımın ulusal gelir içindeki payının düşük ve ulusal gelirin çok yüksek olması piyasa ekonomisinin işleyişini fazla bozmamaktadır.

1. TÜRKİYE UYGULAMASI

Türkiye'de son on, oniki yıldan beri serbest piyasa yoluyla ayarlama ve stabilizasyon modeli uygulanmaya çalışılmıştır. 24 Ocak 1980 ekonomik istikrar

(3) TÜSİAD, op. cit., s. 5, 9, 10, 14.

(4) Kılıçbay, op. cit., s. 235.

programı ile ekonomimizde serbest piyasa kuralları uygulanmaya konmuştur. Kamu müdahalesi yerine serbest piyasalar, içe dönük sanayileşme yerine dışa açık sanayileşme politikaları benimsenmiştir. Ekonomimizde devlet müdahaleciliği ve korumacılık politikaları mümkün olduğu kadar azaltılarak dış ekonomik gelişmelere açık bir pazar ekonomisine geçilmeye başlanmıştır.

Ekonomik istikrar programı ekonomiyi liberalleştirme açısından sınırlı olmuş, ancak bunu izleyen beş yıl içinde sınırlar kalkmaya başlamıştır. Faiz oranları serbest bırakılmasa da piyasanın eğilimlerine göre yükseltilmiştir. Kamu İktisadi Kuruluşlarının özelleştirilmesi için politik ortam hazırlanmıştır. 24 Ocak kararlarıyla fiyatlar büyük ölçüde serbest bırakılmış, devalüasyon yapılmıştır. Bunu izleyerek sabit döviz kuru yerine günlük döviz kuru ayarlamaları yapılmaya başlanmıştır. Alınan önlemlerle tüketim kısılarak, kalan üretimi ihracata yönelmek ve dış kredilerle döviz yetersizliğini gidererek üretimin artırılması amaçlanmıştır.

24 Ocak önlemleriyle ekonomide gerçekleştirilen yapı değişikliği sonucu kamu kesimi ağırlıklı karma ekonomi yerine serbest pazar ekonomisine yönelmiştir. Özel sektörün desteklenmesine yönelik bir politika uygulanmak istenmiştir. Özel teşebbüse ve piyasa ekonomisine ağırlık verildiğinde ekonomi kaçınılmaz olarak dış piyasalara açılacak ve bütünleşecektir⁽⁵⁾.

1983'ten itibaren serbest piyasa rejimini daha da geliştirmek amacıyla bazı ekonomik politikalar ve uygulamalar ortaya konmuştur: Günlük kur ayarlamalarına devam edilmiştir. Türk parasının değerini korumaya yönelik olarak 32 No'lu kararname çıkartılmış ve Liranın konvertibilitesi için gerekli adımlar atılmıştır. Bu dönemde en önemli değişikliklerden birisi dış ticaret rejiminin liberalizasyonu konusunda olmuştur. İthalatta liberasyon sınırları genişletilmiş, gümrük vergileri azaltılmış, ithalatta yasaklar ve miktar kısıtlamaları en aza indirilmiştir. Yabancı sermayenin özendirilmesi için getirilen yeniliklere ilaveler yapılmış ve tüm sektörlerle girişi serbest bırakılmıştır. Kamu yatırımları alt-yapı, enerji ve savunma sanayii ile sınırlanmıştır. Devlet tekelinde üretimi ve satışı olan birçok mal özel kesime açılmıştır. İktisadi Kamu Kuruluşları'nın özelleştirilmesi konusunda önemli adımlar atılmıştır⁽⁶⁾.

1980 sonlarında Türkiye'nin kapitalist ekonomi modeline geçme çabalarında ortaya konulan bazı ekonomi politikası tedbirleri şok tedavisine benzemek-

(5) TÜSİAD, op. cit., s. 5, 16.

(6) Hiç, op. cit., s. 14-15.

tedir. Gerçi, Türk Ekonomisinde piyasa ekonomisi modelinin temel unsurları, yani gerektirdiği şartlar var ise de sistemin tam işlemlerini önleyen önemli eksiklikler vardır. Yükselen enflasyon oranı sistemin aksadığını gösteren en belirgin göstergedir. Bu aynı zamanda piyasa düzeninin iyi çalışmadığını ve piyasa mekanizmasının tam olarak işlemediğini gösterir. Bu konuda devletin, sorumlu ekonomi yöneticilerinin ve iktisat politikacılarının yapması gereken, sistemi işletecek düzenlemeleri ortaya koymaktır. Türk ekonomisinde serbest piyasa alanında belli bir bilgi ve deneyim vardır.

Bugün Türk ekonomisinde tam anlamıyla bir liberal piyasa ekonomisi düzeni yoktur. Kamuya ait iktisadi devlet kuruluşlarının birçoğu tekel özelliğine sahiptir. Petrol, doğalgaz, PTT, kısmen ulaştırma devletin tekelindedir. Özel sektörde ise işletmenin tek veya sınırlı olmasından kaynaklanan tekeller, bunların fiyatları yüksek belirlemeleri ve aksayan rekabet ekonomimizde görülen önemli özelliklerdir. Liberal ekonomi rejiminin tam işletilebilmesi için gerekli temel ekonomi politikası tedbirlerini almak gereklidir.

Serbest piyasa modeli, Batı Avrupa ve özellikle Anglo-Sakson ülkelerindeki belli bir sosyo-kültürel gelişme sonucu meydana gelmiş bir düzendir. Bu modelin tarihi, kültürel temeli, geleneği, görgüsü, davranış biçimi, kuralları, kurumları, mekanizması, disiplini ve ahlâk anlayışı vardır. Serbest piyasa, bütün bu unsurların birleşerek oluşturduğu düzen içinde işler ve istenen sonuçları verir. Türkiye'de kendi sosyo-kültürel gelişmesinden doğan bir serbest piyasa vardır diyemeyiz, dışarıdan ödünç alınmış, bir bakıma batıdan ithal edilmiştir. Bu durumda Türkiye'de piyasa mekanizmasının tam kurulup yerine oturması için bir dizi reform yapılması gereklidir. Ulusal politikaları belirleyenler modeli sadece ekonomi açısından değil, sosyo-kültürel açıdan da ele almak ve aksayan yerleri düzeltecek tedbirleri almak görevine sahiptirler. Bu nedenle, iktisat politikası yapımcılarının çok bilgili olmaları gereklidir⁽⁷⁾. Modelin bir bütün olduğu unutulmalı ve bu bütünlüğü bozmayacak politikalar uygulanmalıdır. Kendi içinde tutarlı olan ekonomi politikalarının sistemi aynı yönde etkilemesi gereklidir⁽⁸⁾.

2. ESKİ SOVYETLER BİRLİĞİ VE DOĞU AVRUPA

Doğu Bloku ülkelerinde son yıllarda çok hızlı değişiklikler ve yenilikler olmaktadır. Bu ülkelerin eskiden sahip olduğu merkezi planlı görüş ve düşünce

(7) Kılıçbay, op. cit., s. 51, 136, 160, 257.

(8) TÜSİAD, op. cit., s. 9, 32.

tamamen geçersiz kalırken, politik ve ekonomik kimlik de değişime uğramaktadır. Bu nedenle, devletin ekonomiye müdahalesi gittikçe azalmaktadır. Ancak, bu ülkelerin ekonomilerinde görülen geçici sorunlar ve dengesizlikler bir yapı değişikliğini gerektirmektedir. Günümüzde eski Sovyet Rusya ve eski Doğu Avrupa ülkeleri merkezi planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçmeye karar vermişlerdir⁽⁹⁾.

Kollektivist sistemin anavatanı olan Sovyetler Birliği'ndeki çöküşünden sonra, sisteminin etkisi ve gücü serbest piyasa daha da artmıştır. Bugün Rusya ve Doğu Avrupa ülkeleri kendileri için yabancı bir modeli, serbest piyasa ekonomisini uygulamaya ve işletmeye çalışmaktadırlar. Söz konusu ülkelerin ekonomileri değişim ve dönüşüm sancılarının yarattığı sorunlarla karşı karşıyadır.

ESKİ SOVYETLER BİRLİĞİ

Sovyetler Birliği'nde 1985'ten itibaren uygulamaya konan Gorbaçov reformları temel olarak Perestroika (İdari ve Ekonomik Yeniden Yapılanma), Glasnost (Açıklık) ve Uskronie (Hızlanma) ilkelerine dayanmaktadır. Ülke ekonomisini bütünüyle değiştirecek olan bu reformların başlıca amacı; üretimde kaliteyi iyileştirmeye yönelik düzenlemelerin yapılması, teknolojinin geliştirilmesi, halkın refahının yükseltilmesi ve ekonominin uluslararası rekabet gücünün artırılmasıdır.

Bu amaçlara ulaşmak için uygulanan ekonomi politikası araçlarından en önemlisi fiyat mekanizmasıdır. Sovyetler ekonomisinde günümüze kadar, üretim faaliyetinde bulunan üniteleri yönlendirecek, onlara bilgi verecek ve kaynakları en iyi şekilde dağıtacak bir fiyat mekanizması yoktur. Başka bir ifade ile, arz-talep ve fiyat üçlüsünün oluşturduğu ana mekanizmanın unsurları arasında bir ilişki kurulamamıştır. Fiyatlar arz-talep değişmelerine karşı esnek olmalı ve arz-talep durumlarına göre belirlenmelidir. Fiyatlar, maliyet ve arz talep ilişkilerini açıklayan bir gösterge, bir enflasyon kaynağı olmalıdır. Bu şekilde fiyat sistemi, üretim kalitesini iyileştirmeye, teknolojiyi geliştirme ve etkili bir dağıtımı teşvik etmede önemli bir rol oynayacaktır⁽¹⁰⁾.

(9) Suat Oktar, "Doğu Avrupa'nın Yeni Sloganı: Karl Marks Öldü Yaşasın Adam Smith", Banka ve Ekonomik Yorumlar, Haziran 1991, s. 37.

(10) Kılıçbay, op. cit., s. 10; Suat Oktar, "Sovyet Ekonomisinde Fiyat Reformu ve Enflasyon Tehlikesi", Banka ve Ekonomik Yorumlar, Şubat 1989, s. 37.

Şimdiye kadar Sovyetler ekonomisi merkezi planlama ile yönetilen bir ekonomi olduğundan fiyatların merkezden belirlenmesi, etkin olmayan üretime ve rasyonel dağılmayan tüketime yol açıyordu. Temel mal ve hizmetler, konut, gıda maddeleri fiyatları sübvansiyon ediliyordu. Bu fiyatların serbest piyasa ekonomisindeki fonksiyonları yoktur. Bu durumda fiyatlar, idari bir müdahale yapılmadan, üretimin beklenen şekilde yönlendirilmesine ve ürünlerin düzenli dağılımının sağlanmasına elverişli ve yeterli olmamaktadır.

Sovyet Rusya'da Gorbaçov'un başlattığı reform sürecinden bu yana ülkede varolan, ancak kamuoyundan mümkün olduğu kadar gizlenen enflasyon olgusu giderek kendisini hissettirmektedir. Sübvansiyon politikasına son verilmesi, serbest fiyat sisteminin uygulanmasına geçilmesi sonucu maliyetlerin yükselmesi ürünlerin fiyatlarını hızla artırmış ve enflasyon tehlikesi daha da büyümüştür. Öyle ki, reformlara karşı olan çevreler tepkilerini artırarak reform programının işletilmesini geciktirmekte; enflasyonu, uygulanan reform politikalarının sonucu olarak görmektedirler. İşletmelerin fiyatları serbestçe belirlemesinin ve kâr motiveyle çalışmasının enflasyonun yükselmesine yol açtığı düşüncesi hâkimdir.

Fiyatlarla ilgili reform, enflasyonun önlenmesiyle başarıya ulaşabilir. Bu konuda bir istikrar planı hazırlanmış ve enflasyonu önleyici tedbirler alınmıştır. İstikrar programındaki önemli noktalardan birisi de para talebinin azaltılmasıdır. Bundan başka, bütçe açığının azaltılması ve para arzının kısılması ile ilgili politikalar ve önlemler desteklenmelidir.

İstikrar paketindeki hükümet tedbirleri üretimin arz yönüyle ilgilidir. Burada temel olarak, kaynakları savunma ve yatırımdan alıp, sosyal altyapı tesis yatırımlarına ve tüketime aktarma düşünülmektedir. Böylece ürün çeşitleri değişecek ve üretimin yapısında hızlı bir dönüşüm görülecektir. Bununla birlikte, kaynakların yatırımın mallarından tüketim mallarına aktarılması sonucu birçok yatırım projelerinin durdurulmasıyla işsizlik problemi ortaya çıkacaktır.

Ekonomik reformların amacı, merkezi planlamadan teşebbüslerin kendi kararlarını verdiği piyasa ekonomisine geçmektir. Teşebbüsler yaptıkları planlarda merkezden gelen bilgilere dayanmaktadırlar. Reformlar, belirli öğelerin uygulanmasıyla başarıya ulaşabilir. Bu konuda devletin direktifleri ve toptancı ticaret kesimi önemli rol oynayacaktır. Gorbaçov'un reformları ve politikaları şöyle sıralanabilir: Teşebbüs serbestliği, formlarının yasallaştırılması, aile çiftliklerinin kurulması, fabrikaların işçilere kiralanması ve batılı firmalarla ortak işletmelerin kurulması. Ancak, reformlar bürokrasinin katı kuralları ile karşılaşmakta, birço-

ğu planlandığı şekilde yürütülememekte ve uygulanması sırasında bazı güçlüklerle karşılaşmaktadır. Ekonomik reformların başarısı, politik reformlarla doğrudan ilgilidir. Ayrıca, muhafazakârlar ile reformcular arasında iktisadi reformlar konusundaki fikir ayrılığının uzlaşınlabilmesi önem taşımaktadır⁽¹¹⁾.

Gorbaçov'dan sonra iktidara gelen Boris Yeltsin, gerekli ekonomik reformların hızla uygulanması konusunu daha cesur ve kesin bir tavırla ele aldı. Fiyatların serbest bırakılması ile fiyatlar hızla yükseldi, ancak üretim ve arz umulduğu gibi artmadı. Arz-talep dengesi kurulamadı ve beklenen piyasa mekanizması işlemedi. Bu nedenle bugün Yeltsin, muhafazakâr çevrelerin ve fiyat artışılarından yakınan halkın baskısı altındadır⁽¹²⁾.

Sovyetler Birliği'nde 1989'daki Schatalin Planı'nda, özel mülkiyetin kabulü ile devlet mülkiyetindeki işletmelerin özel kişi ve kuruluşlara geçmesi yanında özelleştirmenin yaygınlaştırılması, fiyatların serbest bırakılması, devlet harcamalarının azaltılması, para arzını kısıtlayıcı tedbirlerin yürürlüğe konması ve mali alanda reform yapılması ele alınmaktadır. Plan, reform programının tamamının uygulanması için 500 günlük bir takvim (1.10.1990-9.2.1992) öngörmektedir.

Schatalin reform programına göre, Merkez Bankası üzerindeki devlet kontrolü kalkmakta, ticari bankalar ise Merkez Bankası'ndan bağımsız olmaktadır.

Plan'm en önemli eksikliği, yukarıda belirtilen reformların nasıl yapılacağı, topluma nasıl kabul ettirilip benimsetileceğini yeterince açıklayamamasıdır. Plan'da kamu mülkiyetinde olan kuruluşların 500 gün içinde satışı kararlaştırılmıştır. Bunları kimler, hangi olanaklarla satın alacaklardır? Standart bir Rus vatandaşının geliriyle, tasarruflarını da kullansa, kamu kuruluşlarından hisse satın alıp almayacağı şüphelidir. Bu nedenle, özelleştirme gerçekleştirilmesi zor ve uzun vadeli bir sorundur.

Reformistler tarafından, piyasa ekonomisine geçmeyi sağlamak amacı ile reformların yapılması geniş ölçüde kabul edilmekte, ancak o derece de anlaşılabilir değildir. Bununla birlikte, kâr ve fiyat kavranılan belirli ölçüde etkili olmuştur⁽¹³⁾.

(11) İlhan Uludağ ve Vildan Serin, S.S.C.B.'deki Türk Cumhuriyetlerinin Sosyo-Ekonomik Analizleri ve Türkiye İlişkileri, İ.T.O., İstanbul, 1990, s. 117, 119, 120, 122, 125, 138; Oklar, op. cit., s. 38-39.

(12) Kılıçbay, op. cit., s. 252.

(13) Erkut Onursal, "Sovyet Ekonomisi Kapitalizmden Kapitalizme Güç Yolda", Hazine ve Dış Ticaret Dergisi, Nisan 1991, sayı 8, s. 97, 100-102.

Yüzyılların birikimiyle olan piyasa ekonomisi modelinin oluşmasının kısa bir zamana sıkıştırılması, Sovyet ekonomisinde büyük aksamalara neden olmaktadır. Serbest ekonomi modeli, bugün onu başarı ile uygulayan batı ülkelerinde tarihi bir oluşumun sonucu olarak ortaya çıkmıştır ve iki yüz yıllık bilimsel dayanağı, yerleşmiş düşünüş biçimi, felsefesi, kültürü, düzeni ve prensipleri vardır. Mekanizma böyle güçlü ve sağlam bir tabana dayalı olduğu zaman tamamlanmış olur ve işler. Piyasa ekonomisinin böyle bir sağlam temele sahip olmadığı ülkeler, başka bir deyişle piyasa modelini kendi sosyo-kültürel ortamlarında oluşturmayıp başka ülkelerden alan ülkeler için birçok sorunlar vardır. Sovyet Rusya batılı danışmanlar ve ekonomistlerin önerilerine göre fiyatları serbest bırakıp, kontrolleri kaldırmıştır. Böylece, piyasa modelinin merkezî unsuru olan fiyat mekanizması kurulmuş olacak ve arz-talep dengesini oluşturacaktı. Ancak, bu yeterli olmamış, ekonomi fiyat istikrarına ve dengeye kavuşmamıştır. Yeni Rusya Federasyonu'nda serbest piyasa modeline geçiş, devletin önderliğinde gerçekleştirilecektir⁽¹⁴⁾.

POLONYA

Polonya'da 1980'lerin başında ekonomik reformlar yapılmaya başlandı. 1990 yılında uygulamaya konulan istikrar programı daha önce sınırlı kalan reformlardan daha geniş kapsamlıdır. Ekonomide görülen yüksek enflasyon hızını düşürmeye ve serbest piyasaya geçişe yönelik tedbirlerden oluşmaktadır. Söz konusu programda, önce ekonomide düzeni sağlayıcı önlemlere ağırlık verilmekte, daha sonra serbest piyasanın iyi işlemesi için gerekli şartlardan özelleştirme, vergi reformu ve sermaye piyasası gibi düzenlemeler ele alınmaktadır.

İstikrar programı önlemleri sonucu yüksek enflasyon oranı kontrol altına alınırken, bütçe açıkları kapatılmaya ve fiyat mekanizmasının işlerliği sağlanmaya başlamıştır. Böylece, Polonya'da serbest piyasa prensiplerinin uygulanmasına yönelik olumlu adımlar atılmaktadır.

Son zamanlarda, özellikle özelleştirme konusunda yoğun çalışmalar yapılmış, yabancı yatırımcıları teşvik etmek ve halka özel mülkiyeti benimsetmek amacıyla geniş kapsamlı yasalar hazırlanmıştır.

(14) Kılıçbay, op. cit., 16, 127, 257.

MACARİSTAN

Merkezi planla yönetilen ülkelerdeki piyasa ekonomisine geçme eğilimleri çerçevesinde Macaristan'da önemli yapısal, ekonomik ve politik gelişmeler olurken, değişimi yansıtan hızlı bir reform süreci yaşanmaktadır. Ülkede, ilk etapta gerçekleştirilmek istenen, ekonomide yapısal değişimdir. Piyasa ekonomisine geçiş için özelleştirme ilk şart olduğundan özelleştirme girişimleri büyük önem taşımaktadır. Macaristan hükümeti geniş çaplı bir özelleştirme planı hazırlamış bulunmakta ve böylece ekonominin büyük bölümünü oluşturan kamu kuruluşlarının hızla özelleştirilmesini öngörmektedir. Özelleştirme, kamu kuruluşunun mülkiyetinin yabancı firmaya devri veya yabancı firmalarla beraber kuruluşlar üzerinde müşterek teşebbüs kurma şeklinde yürütülmektedir.

ÇEKOSLOVAKYA

Eski Doğu Bloku ülkeleri içinde, özelleştirme konusunda ciddi adımlar atan Çekoslovakya'da kısa bir zaman içerisinde hızlı bir değişim yaşanmakta ve serbest piyasa modeline geçme yönünde yoğun bir gayret gösterilmektedir.

Ekonomide piyasa ve fiyat mekanizmasına işlerlik kazandırılması yönünde çalışmalarla başlayan yapısal dönüşüm hızlandırılırken, halkta özel mülkiyet ve özel girişim bilincinin geliştirilmesi ve işletmelerin kâr amacıyla üretim yapmaları gibi piyasa sistemine fonksiyonel işlerlik kazandıran temel unsurlar harekete geçirilmektedir⁽¹⁵⁾.

SONUÇ

Gérard Debreu'ya göre ekonomi her zaman için bir bilimdir, bir görüş meselesi değildir. Ekonomik yöntemler, uygulamalar bilimseldir ve her dönemde ve her yerde ekonomik sorunlar birbirinden farklı değildir. Bir ülkede kollektivist iktisadi sistem de olsa, liberal ekonomi sistemi de olsa söz konusu olan büyümenin koşullarını bir araya getinmektir ve bu koşullar her yerde aynıdır: Sermaye, işgücü ve doğal kaynaklardan oluşan üç üretim faktörünün en üst seviyede dağıtılması, en iyi şekilde yönetilmesi ve üreticilerde üretme arzusunun harekete geçirecek şekilde davranılması. "Her durumda, istatistik çalışmalarının sonunda, üretme ve ticaret yapma hürriyeti en iyi matematik sonucu verir. Pazar

(15) Suat Oktar, "Doğu Avrupa'nın Yeni Sloganı: Karl Marks Öldü Yaşasın Adam Smith", Banka ve Ekonomik Yorumlar, Haziran 1991, s. 37-40.

ekonomisi, objektif olarak, güdümlü ekonomiden daha etkilidir; pazara her türlü dış müdahale, zorunlu olarak onun başarısını azaltır. Demek ki, liberal ekonominin üstünlüğü tartışılmaz ve matematik açıdan kanıtlanmıştır. Bununla beraber, söz konusu olan teorik bir üstünlüktür, çünkü Debreu, artık, bir dış müdahaleyle altüst edilmemiş pazarın hemen hemen kalmadığını belirtmektedir. Ayrıca, kolektivist sistem taraflılarının kendileri de, artık, pazarın üstünlüğüne inanmışlardır, çünkü bir sosyalist hükümetin giriştiği her ekonomik reform, hep liberalizme yaklaşan bir adım olmaktadır, merkezileştirilmiş bir ekonominin yapabileceği en iyi şey, sonuçta liberal ekonomiyi taklit etmektir, der Debreu."⁽¹⁶⁾

(16) Guy Sorman, *Liberal Çözüm Dünyada Piyasa Ekonomisi Uygulamaları*, TÜSİAD, İstanbul, 1987, s. 25.